ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ
greenbalkans.org

федерация на природозащитни сдружения Зелени Балкани

Бюлетинът

брой IX октомври 2003 г. ISSN 1312-1693

Съдържание:

Консервационна бригада на Поморийско езеро

Реинтродукция на лешоядни птици във Франция

VI Международно преброяване на белия щъркел

Ден на птиците

Опръстенителни акции

Проследяване на есенната миграция на птиците

Приключиха дейностите по проекта на Зелени Балкани и Програма МЛАДЕЖ

Подготвена е документацията за обявяване на природен парк Западни Родопи

Посещение на Габриел Швадерер от EURONATUR

Проверка за бракониерство на яз. Ивайловград

Доклад – „Оценка на българската природозащитна политика в контекста на присъединяването на страната към ЕС“

Съобщение от Южна България за добруджански хомяк

Преглед на законодателството

Да спасим Кресненското дефиле!

Нарушения на разпорежданията на МОСВ за скиистите в Пирин

Осиновете си пациент на ЦРРРВ

Строеж на волиера за хищни птици

11-та поредна консервационна бригада – Поморие 2003

На 2 септември 2003 г. под патронажа и с личното присъствие на Вицепрезидента на Р България, ген. Ангел Марин, бе открита единадесетата поредна консервационна работна ваканция на Зелени Балкани – Поморие 2003. Бригадата се осъществи с финансовата подкрепа на Българска фондация „Биоразнообразие“.

Официалната част се състоя в Музея на солта – Поморие. С приветствия към участниците са обърнаха Кметът на Община Поморие, Областният управител на Бургас и Вицепрезидентът на Р България. Представен бе отчет за десет годишната Консервационна програма на Зелени Балкани на Поморийско езеро.

Резултатите от консервационните дейности на Зелени Балкани на Поморийско езеро в цифри:

- проведени 11 международни работни ваканции,
- участвали 120 български и 90 чуждестранни доброволци,
- положен общо 2500 човекодни доброволен труд,
- построени насипни острови с обща площ над 270 м^2,
- изградени 5 дървени и плаващи гнездови платформи,
- поставени 4 информационни и указателни табели за маркиране на защитената територия,
- участие в подготовката на документацията за обявяване на Поморийско езеро за Рамсарско място по смисъла на Конвенцията за влажните зони.

Благодарение на усилията на екипа и доброволците на Зелени Балкани, гнездовата популация на застрашения вид – гривеста рибарка, се повиши от 6 двойки през 1996, на 450 двойки през 2002 г. През тази година гривестите рибарки в района на езерото не загнездиха. Възможно е причината да е свързана с факта, че водите на езерото заляха изградения дървенонасипен остров и отмиха част от пясъка на бетоновите острови, което породи и необходимостта от тяхното възстановяване.

В първата за тази година верига от доброволци, за пренасяне на строителните материали и изграж-

дане на изкуствените острови, се включи лично Вицепрезидентът на Р България – ген. Марин. След това той пусна на свобода бял щъркел, преминал успешен курс на лечение в Центъра за рехабилитация и размножаване на редки видове, функциониращ като част от дейността на Зелени Балкани.

Консервационната бригада на територията на Поморийското езеро продължи от 1 до 9 септември с участието на 23 български доброволци от цялата страна. През тази година в дейностите се включиха и няколко чуждестранни доброволци – четирима американци от Корпуса на Мира и една англичанка от BTCV.

Основната работна задача на ваканцията бе ремонт и възстановяване на два от изкуствените острова, предназначени за загнездване на гривести рибарки. За целта бяха пренесени 5 тона чакъл и камъни. Възстановена бе и настилката от пясък и езерни миди върху островите.

Участниците в бригадата имаха възможност да наблюдават магията на есенната миграция, да се запознаят отблизо с естествените обитатели на Поморийско езерото и впечатляващото културно-историческо богатство на българското Черноморие.

Реинтродукция на лешоядни птици във Франция

От 30 септември до 5 октомври Ивелин Иванов от Зелени Балкани посети Международната среща за лешоядите във Франция, с която се отбелязва 10-годишнината от реинтродукцията на черния лешояд в страната. Събитието се състоя в националния парк Les Cevennes в южната част на Франция и се съчета с традиционната среща на борда на Директорите на Фондацията за опазване на черния лешояд и Фондацията за опазване на брадатия лешояд. Участниците в срещата посетиха трите места във Френската част на Алпите, където се реинтродуцират белоглави лешояди.

НП Les Cevennes е създаден през 1970 г., а през 1985 г. е обявен от ЮНЕСКО за биосферен резерват. Има площ 91 000 ха и население 41 000 в периферната зона и 600 в сърцето на парка. Les Cevennes е пример за възприемането на нова концепция за националните паркове във Франция, която съчетава опазването на биологичното разнообразие с устойчивото регионално развитие.

Белоглавият лешояд изчезва от района преди 60 години. Процесът на реинтродукцията му започва Мишел Терас, който близо 45 години работи за реинтродукция на лешоядите във Франция. До 1940 г. лешоядните и другите хищни птици във Франция са ставали жертва на ловци или отровни примамки. Законът е принуждавал фермерите да погребват умрелите животни или да ги изгарят в екарисажи, което е обричало на глад лешоядните птици.

Последната гнездяща двойка белоглави лешояди е била наблюдавана през 20 -те години на века в каньона Jonte. По същото време във Франция са оцелели само няколко двойки в Атлантическата част на Пиринеите. Преди 30 години Мишел Терас и основаният от него Фонд за опазване на хищните птици (FIR) стартират процеса на реинтродукция във Франция. Първата волиера за лешоядни птици е била построена в горната част на каньона през 70-те години. Първите птици които са били отглеждани са 4 млади лешояда внесени от Испания. През следващата година те са пуснати на свобода. За съжаление една от птиците е била отстреляна, а другата загива при удар в електропроводи. Останалите две птици напускат района. Така 8 месеца след пускането на свобода на първите лешоядни птици, те отново изчезват от района.

Неуспеха навежда Мишел Терас на идеята да възприеме нова стратегия. Животните се пускат на свобода при достигане на полова зрялост на 7 – 8 години. Така птиците се привързват към района и остават в него, създавайки поколение. В сътрудничество с националния парк са изградени нови, по-просторни волиери, в които се отглеждат птици внесени от Испания и европейски зоопаркове. Същевременно започва широкомащабна информационна кампания сред местните хора, която цели ограничаване на заплахите за лешоядите, като използване на отровни примамки, бракониерство и пр. Мишел Терас е автор на 22 документални филма за природата и лешоядните птици, които са представени и в най-малките села в района. Показателен за успеха на кампанията е фактът, че впоследствие нито една птица не е била простреляна или отровена. В района са били заграде-

Зелени Балкани ще координират за България VI Международно преброяване на белия щъркел

С писмо № 26-00-2507 от 18. 09. 2003 г. на МОСВ, зам. министър Фатме Илиаз изрази подкрепата си за „Шестото международно преброяване на Белия щъркел“ през 2004 г. в България, което да се координира от Зелени Балкани. Министерството от своя страна се ангажира да подпомогне кампанията с участието на свои служители от Регионалните инспекции. Кампанията ще се проведе през пролетта и лятото на 2004 г.

Международното преброяване на белия щъркел се извършва през период от десет години и дава възможност да се проследи динамиката на популацията на вида, в целия му ареал на разпространение. България ще участва в инициативата за втори път. Първото преброяване за страната бе осъществено през 1994 г., с организатор БДЗП и участието на редица неправителствени организации, сред които и Зелени Балкани. При него бяха отчетени общо 4228 гнездящи двойки (Петров, 1997). Данните сочат тенденция за намаляване числеността на вида за страната. Причините за това са комплексни, като главните са унищожаване на местообитанията и събаряне на гнезда, построени на електрически стълбове (такива са над 46 % от всички гнезда).

Във връзка с предстоящата кампания за преброяване на белия щъркел, Зелени Балкани изразяват готовност да извършат преброяването с участието на широк кръг от заинтересовани неправителствени организации, институции и лица от цялата страна.

В тази връзка очакваме всички желаещи да участват, да заявят градовете и селата, които са готови да отчетат, като е необходимо да посочат територията на Общината, РИОСВ, РУГ и ДЛ, на които се намира района.

ни 4 площадки за подхранване и наблюдение на лешояди, на които са били изхвърляни умрели във фермите домашни животни.

В резултат от размножителната програма през декември 1981 г. на свобода са пуснати 12 белоглави лешояди отгледани във волиерни условия. От тях 8 сформират двойки. През май 1982 г. се излюпва първото малко, което 4 месеца по-късно излита от гнездото. Това е първият лешояд в района от половин век. Никога преди това лешояди и други хищни птици не са били успешно реинтродуцирани в район от който са изчезнали. През следващите десет години в природата са били пуснати още 61 птици. В резултат на това в момента в района има около 100 двойки на белоглав лешояд. През тази година 98 от тях са снесли яйца. Излетели са 66 малки, излюпени в естествената за лешоядите среда.

Първите черни лешояди са пуснати през 1992 г., като всяка година са пускани по около 6 млади птици. В момента има 10 гнездящи двойки.

В резултат на работата на Мишел Терас и Фондациите за опазване на лешоядните птици е направена поправка в закона, която позволява на отделните животновъдни стопанства да имат собствени площадки, на които да изхвърлят мъртвия добитък. Понастоящем съществуват 20 такива площадки, изградени от частни стопани със съдействието на националния парк и Фондацията за консервация на черния лешояд. Възможността лешоядите да намират храна на повече, отдалечени едно от друго места е довело да разширяване на обитаваната от тях територия (от 500 км^2 в началото на реинтродукцията, сега тя е 3500 км^2).

През 1998 г. започва да функционира и Музей на лешоядите в каньона Jonte, построен в скалите, за да не нарушава естествения за района ландшафт. До момента музеят е посетен от близо 150 хиляди туристи от цял свят. Разширява се мрежата за наблюдение на птиците, върнати в природата или размножаващи се на свобода. Още в гнездото си те се маркират, за да могат да се различават една от друга в полет. В резултат на това от 1981 г. до момента са направени около 25000 наблюдения и идентификации на птици. Те са показали, че младите

Черни лешояди на площадката за подхранване на Зелени Балкани в с. Пелевун - Източни Родопи

лешояди скитат до Швейцария, Холандия, Латвия и дори Сенегал. Повечето от тях обаче се връщат да гнездят в местата, в които са излюпени.

През 80-те години за изненада на Мишел Терас и неговите колеги в района спонтанно се „завръщат“ и египетските лешояди, които не са били наблюдавани във Франция от 30 години. От този момент насам, броят на египетските лешояди бавно нараства. През 2002 г. са били наблюдавани 8 птици. От тях 3 са сформирали двойки, а две са успели да загнездят.

Понастоящем в националния парк има над 400 лешояда, които са една от основните туристически атракции.

Лешоядите, които във френския фолклор са представени като кръвожадни и опасни животни не са способни сами да убият дори малки агънца и са приспособени изключително за хранене с мърша. Почиствайки труповете на умрелите домашни животни те предотвратяват разпространението на зарази и играят ролята на естествени санитари. Интересно е поведението на лешоядите по време на хранене. Първи на трапезата пристигат белоглавите лешояди. Те предпочитат вътрешностите на трупа, след което отстъпват мястото си на черните лешояди, които се хранят предимно с мускулите. Последни на трапезата идват египетските лешояди, които се задоволяват с остатъците. Така за 20 – 30 минути от трупа на домашното животно остава само скелета. В района не се среща само брадатият лешояд, който се храни с кости и костен мозък.

Мишел Терас участва в програма за връщане на брадатите лешояди във Франция. В Пиринеите съществува устойчива популация на вида, а в Алпите се осъществява международна програма за неговата реинтродукция. Като част от програмата от 1980 г. насам са пуснати близо 100 птици, които са формирали 12 двойки. За съжаление през тази година са излетели само две малки. Подобно е и положението по отношение на брадатите лешояди отглеждани в неволя, като в цяла Европа са излюпени само 7 малки.

Участниците в срещата имаха възможността да разгледат и други интересни видове като коня на Пржевалски и африканския вид лешояд – *Gyps ruepppellii*. Стадото от около 30 коня на Пржевалски е събрано от различни зоопаркове с цел поколението му да се върне в естествената среда на вида в Монголия, където предстои пускането на група животни. *Gyps rueppellii* е африкански белоглав лешояд, който се отличава от европейския по сребристото си оперение. През последните години популацията му бе почти напълно унищожена. Причината се оказа препарата Diclofenac, използван за лечение на домашни животни – основна храна за лешоядите. Напоследък видът е наблюдаван в Европа, като на територията на Испания са наблюдавани дори брачни игри на птиците. Участниците имаха големия късмет да наблюдават 1 птица от този интересен вид в другото място за реинтродукция на белоглавия лешояд, разположено в Южните Алпи.

Ден на птиците

Международният Ден на птиците се отбелязва от 1995 г. по инициатива на Bird Life International, през първата събота и неделя на октомври. През тази година Зелени Балкани отбелязаха Деня на птиците с кампания в 4 града на страната: Сливен, Бургас, Пловдив и Стара Загора. Целта на кампанията беше да привлече вниманието на обществеността върху опазването на птиците и дивата природа.

В Сливен Денят на птиците беше отбелязан от Центъра за рехабилитация и размножаване на редки видове – Стара Загора и Дирекцията на природен парк „Сините камъни". На 3 октомври в местността „Молова курия" в природата бяха пуснати животни от ЦРРРВ – Стара Загора: 4 бухала, три обикновени мишелова и три сухоземни костенурки. Присъстваха доброволци и съмишленици на Зелени Балкани от Сливенския регион, представители на парковата дирекция, доброволци от Корпуса на мира в България, ученици от местните училища в града. Единият от бухалите, които бяха пуснати на свобода, постъпи в Центъра през юли 2003 г. със съдействието на Дружеството за защита на хищните птици, слаб и със заболяване на краката. Той премина успешен курс на лечение, който позволи връщането му в природата. Другите три бухалчета, са излюпени в ЦРРРВ – Стара Загора през март тази година. Те са част от неговата размножителна програма, стартирала преди 3 години. Нейната основна цел е да върне в природата поколението на птици, които по различни причини са осъдени от съдбата да останат в Центъра до края на живота си. Това са животни с ампутирани крайници, инвалиди или напълно опитомени, и неспособни по тази причина да оцелеят сами в природата. През 2002 г. в Центъра бяха отгледани 2 бухалчета, които бяха пуснати на свобода на територията на природен парк Витоша. Едната от маркираните птици бе наблюдавана от служител на парка месец и половина по-късно, което е доказателство за успешното й адаптиране.

В Пловдив Денят на птиците се отбеляза по инициатива на младите доброволци от Центъра за екологично образование към Зелени Балкани, участници в проект „Мобилизиране на доброволческата активност и привличане на младежи в природозащитни дейности". Кампанията акцентира върху необходимостта от опазване на птиците, като неделима част от природното наследство на страната ни. Програмата включваше:

2 октомври – лекция за миграцията на птиците, изнесена от доц. Даракчиев: присъстваха 20 младежи, които имаха възможността да получат отговор на въпроси, свързани с поведението и миграцията на птиците.

3 октомври – информационна кампания в Цар Симеоновата градина: младите доброволци разпространяваха информационни материали и поставиха гнездилки за птици. Близо 200 души се запознаха с работата на Зелени Балкани за опазване и проучване на птиците, а 15 от тях изявиха желание да станат членове на сдружението и да се присъединят към дейностите за опазване природата на България.

4 и 5 октомври – теренна образователна акция за наблюдение и опръстеняване на птици в с. Хвойна – Западни Родопи. Опръстенени бяха близо 100 птици от 16 вида. Младежите имаха възможността да наблюдават редица интересни видове и да научат нови неща за тях.

В близост до гр. Бургас, в района на орнитологичния резерват Атанасовско езеро в природата бяха върнати един черен и два бели щъркели, белоопашат мишелов и малък креслив орел. Птиците са преминали успешен курс на лечение в ЦРРРВ – Стара Загора и са постъпили със съдействието на РИОСВ - Велико Търново, РИОСВ - Хасково, ПЗЦ „Пода" – БДЗП Бургас и граждани от региона. При връщането в естествената им среда птиците бяха маркирани със пръстени на Българска орнитологическа централа, което ще даде възможността да се проследи съдбата на излекуваните птици. Околностите на резервата бяха предпочетени за освобождаването на птиците, тъй като е разположен на миграционния път Via pontica, и им дава възможност да се присъединят към мигриращите през този период щъркели, орли и мишелови. Събитието уважиха представители на РИОСВ - Бургас, Българска орнтологическа централа, Дирекция на природен парк „Странджа", доброволци на Зелени Балкани и ученици от кръжок по екология от ОУ „Елин Пелин" – гр. Бургас. Младите природолюбители се запознаха с историята и статута на Атанасовско езеро, както и с интересни моменти от живота на обитателите на резервата. Учениците научиха подробности за работата на РИОСВ, БОЦ и Дирекцията на ПП „Странджа". Отбелязването на Деня на птиците съвпадна с осъществяването на съвместна проверка на Зелени Балкани и РИОСВ-Бургас за притежание на препарирани защитени птици в механа „Гегата". При проверката е съставен акт на нарушителите на Закона за биологичното разнообразие.

В град Стара Загора традиционно Центърът за рехабилитация в Стара Загора беше отворен за посетители. Освен разглеждане на обитателите на Центъра, посетителите имаха възможност да научат интересни факти, свързани с лечението и възстановяването на редки и защитени видове от дивата природа.

Опръстенителни акции

Продължава опръстенителната дейност, организирана от Зелени Балкани. През 2003 г. са проведени близо 20 опръстенителни акции и са маркирани около 1700 птици на рибарниците в Николаево и Пловдив, в Хвойна, Поморие, Равногор, Стара Загора, Източна Стара Планина.

На една от опръстенителните акции в Николаево бе уловено крайбрежно шаварче (*Acrocephalus schoenobaenus*) с финландски пръстен, който е бил поставен на 17.08.2002 г. в гр. Kotka – Югоизточна Финландия. Служители на рибното стопанство „Тунджа 73“ ООД предадоха цветни крилометки и пръстен на хищна птица, маркирана в Унгария и открита убита на територията на рибарника. До момента нямаме обратна информация, за вида на птицата, къде и кога е била маркирана.

През септември получихме информация за бойник (*Philomachus pugnax*), опръстенен от Зелени Балкани през април 2001 г. на Поморийско езеро и намерен на 12.02.2003 г. в Мопти, Мали. Птицата беше маркирана по време на акция за издирване на среден свирец (*Numenius tenuirostris*), осъществена съвместно с представители на Комитета против убийството на птици – Германия.

Младите опръстенители посетиха за 2 дни стационарната опръстенителна станция на Българската орнитологична централа в резерват „Атанасовско езеро“, където имаха възможността да научат много интересни неща от дългогодишните сътрудници на БОЦ.

Проследяване на есенната миграция на птиците в Източна България

На 13 и 14 септември по инициатива на БОЦ, като част от проекта НАТУРА 2000, се проведе проследяване на есенната миграция на птиците. Проучването се състоя едновременно в 30 пункта в Източна България, обхващащи възможно най-пълно миграционното трасе на птиците. За съжаление, лошото време възпрепятства възможността да се придобие реална представа за интензивността на миграцията в този период от годината. Паралелно с наблюденията, екипът на Зелени Балкани разпръсна около 400 кг мърша с цел да бъдат привлечени лешоядните птици в района. Като успех на експедицията може да се отбележи наблюдението на двойка египетски лешояди и техните малки в Източна Стара планина, което показва с голяма вероятност, че двойката се размножава успешно в района. Интересни наблюдения на водолюбиви птици бяха проведени на яз. Малко Шарково.

Приключиха дейностите по проект „Мобилизиране на доброволческата активност и привличане на младежи в природозащитни дейности“

Проектът се осъществява с финансовата покрепа на Програма „Младеж“ на Европейската общност. Предложението за проект е написано от доброволци към Младежкия център за екологично образование на Зелени Балкани, които планираха дейностите и участваха непосредствено в тяхното осъществяване. Основната цел на проекта е да се запознаят широк кръг от млади хора с актуални екологични проблеми и възможностите те непосредствено да участват в решаването им. За целта проведохме информационна кампания сред ученици и студенти от Пловдив и Стара Загора. Издадохме три броя на „Бюлетинът“ и го разпространихме сред широк кръг от заинтересовани граждани, доброволци и институции. Младежите се включиха в теренните образователни и консервационни дейности: опръстенителни акции в Хвойна, Николаево и Ахматово, наблюдение на чапловата колония при с. Конуш, участие в консервационна бригада на Поморийско езеро, посещение на парка „Кричим“ и др. Продължиха теоритичните образователни дейности – младежите участваха в обучение за писане на проекти, присъстваха на лекции за миграцията на птиците и др. Като част от дейностите, младежите организираха кампании за отбелязване на Световния ден за опазване на околната среда (5 юни) и Международния ден на птиците (3 октомври). Доброволците инициираха създаването на Работна група за екологично образование в Стара Загора, в която се включиха представители на различни институции и учебни заведения.

Надяваме се осъществените дейности да са допринесли за осъзнаване на собствената отговорност, която носим за опазване на дивата природа и да са приобщили нови хора към ценностите на добролчеството.

Подготвена е документацията за обявяване на природен парк „Западни Родопи“

В началото на септември в МОСВ беше внесена документацията по чл. 36 от Закона за защитените територии (ЗЗТ), необходима за обявяването на природен парк „Западни Родопи“. Нейната подготовка беше възложена на Зелени Балкани през 2001 г., след внасянето на предложение за създаването на природния парк, направено съвместно с Българския Съюз за Защита на Родопите. Съгласно ЗЗТ документацията включва цели и обосновка за създаването на парка, площно разпределение на земите, горите и водните площи, проектозаповед за обявяване и картен материал. Подготовката и обработването на данните отне близо 2 години, като до момента в страната не е правено подобно по размерите си начинание за обявяване на защитена територия. Паркът е планиран на площ от 655 552 ха. В границите му са включени 23 общини и 300 населени места. Статистиката показва, че 73 % от територията на парка са гори, 25 % стопански земи, 1 % води и 2 % други територии. По отношение на собствеността на земята: 85 % държавна собственост, 5,5 % общинска, 6,5 % на чужди юридически лица и едва 1,4 % частна собственост. Следващата стъпка, предвидена в закона, е провеждане на обществено обсъждане на проекта с присъствието на всички заинтересовани лица. Предстои насрочване на дата от МОСВ.

Посещение на Габриел Швадерер

През октомври на посещение в България беше Габриел Швадерер – изпълнителен директор на EURONATUR, част от EECONET Action Found. Целта на визитата е финализиране на съвместния проект със Зелени Балкани в района на Дунав, както и отчитане прогреса на проекта за опазване на червеногушата гъска. Двата проекта предвиждат стопанисване на земеделски земи (без използване на пестициди, хербициди, торове) с цел опазване на местообитания на редки и застрашени видове, като червеногушата гъска. Г-н Швадерер остана впечатлен от постигнатите резултати и сподели, че консервационните цели и задачите на проекта в района на Калимок - Бръшлен са изпълнени. Обявена е защитената местност Калимок - Бръшлен с площ 6000 ха (вместо първоначално предвидените 700 ха), като по този начин е осигурена устойчивостта на консервационните дейности. В резултат от работата по проекта, в района са привлечни инвестиции от страна на Световната банка на стойност 12 млн. долара. Създадена е местна коалиция „Калимок - Бръшлен“, която трайно се ангажира с дейности за възстановяване на естествените влажни зони. В района на Шабла - Дуранкулак, г-н Швадерер посети територии, осигуряващи защита на местообитанията на червеногушата гъска и се срещна с партньорите на Зелени Балкани по проекта – БДЗП и Le Balkan.

Гости от Финландия

На 18 септември на посещение в офиса на Зелени Балкани в Пловдив бяха двама представители на финландската служба за гори и паркове (Metsahallitus). Фирмата е държавна собственост и е част от административната структура на Министерството на земеделието и горите, като отговаря за по-голяма част от защитените територии във Финландия. Целта на посещението на финландските специалисти бе да се запознаят с работата на Зелени Балкани по проектите за р. Дунав и Западни Родопи. Йоуко Хогмандер и Том Лиевонен са служители на фирмите Indufor и Biota BD Ltd, които са част от Metsahallitus. Фирмите осъществяват консултантски експертизи по въпроси свързани с биоразнообразието, управлението на околната среда, устойчивото лесовъдство и ползване на природните ресурси. Те извършват широк спектър от услуги, вариращи от разработването на стратегии за устойчиво управление и оценки за въздействие върху околната среда, до развитие и маркетинг на услуги и продукти. Основният подход на фирмите е да демонстрират как управлението на околната среда и свързаните с това инвестиции могат да донесат печалба, чрез оценяването на приходите от стоки и услуги, свързани с горите и другите природни ресурси. Двете фирми са осъществявали редица международни проекти на територията на Перу, Кения, Танзания, Южна Африка, Мозамбик, Естония, Никарагуа и др. В България интересът на фирмите е свързан с възможността да намерят експерти, които познават обстановката в страната и конкретните райони, и с които могат да работят в бъдеще.

Проверка за бракониерство на язовир Ивайловград и обучение на гранични служители

На 26 септември се осъществи съвместна проверка на Зелени Балкани и ДЛ „Свиленград“ срещу бракониерството на язовир Ивайловград. В момента язовирът се източва и нивото му е много ниско, което улеснява улова на рибата от бракониери. Това беше и конкретната причина Държавното лесничейство и Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури да потърсят съдействието на Зелени Балкани. Зелени Балкани осъществяват съвместно с горските служители такива акции от 2001 г., като до миналата година те се осъществяваха с моторната лодка на организацията. Редовно провежданите проверки доведоха до драстично намаляване на бракониерските прояви. При настоящата акция бяха конфискувани и изгорени само 5 мрежи.

След проверката екипът на организацията проведе обучение на гранични служители за прилагане на т. нар. CITES конвенция, регламентираща търговията с представители на дивата флора и фауна. Участваха 10 служители на КПП „Капитан Андреево“, които бяха запознати с конвенцията, дивите видове, които са обект на нелегална търговия, както и с дейността на Центъра за рехабилитация и размножаване на редки видове в Стара Загора.

Пета министерска конференция „Околна среда за Европа“ – резултати, коментари и участие на Зелени Балкани.

Оценка на българската природозащитна политика в контекста на присъединяването на страната към Европейския съюз

Продължение от брой VIII

Автор: Христо Николов

Докладът обобщава резултатите от седемгодишната програма на Зелени Балкани „Обществена подкрепа на реформата в природозащитното законодателство“, както и получените резултати от международен проект на CEEWEB, Зелени Балкани и 10 източноевропейски страни, посветен на анализ на правителствените консервационни политики в Източна Европа. Докладът беше представен на паралелните форуми на петата Европейска конференция на министрите на околната среда „Околна среда за Европа“. На базата на оригинална, изработена от CEEWEB методика са оценени българските нормативни и управленски актове, състоянието на институционалната реформа, междусекторната интеграция и капацитетите в областта на биологичното разнообразие. Представените препоръки са част от общото НПО – становище на десетте източноевропейски страни, което беше докладвано на официалния доклад „Състоянието на общоевропейската политика за биоразнообразието от гледна точка на НПО“ в рамките на 5-та Министерска конференция „Околна среда за Европа“, Киев, 21 – 23 май, 2003 г.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Въпреки, че границата между environmental policy и nature conservation policy е неясна, и двете направления поддържат свои инструменти, които понякога са ясно разграничени. Основният довод на българската природозащитна организация Зелени Балкани и авторът на настоящия доклад да изберат като своя мисия природната консервация е, че тази тема традиционно се подценява и пренебрегва от страните с млада демокрация. Гражданското общество в тези страни с по-голям успех въздейства на тази част от environmental policy, която пряко засяга здравето на хората (градска среда, замърсяване на води, въздух, отпадъци и др.).

Най-значимият документ в областта на природозащитата – Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие, беше създадена като изпълнение на чл. 6 на Конвенцията за биологичното разнообразие с участието на 75 български учени и български и международни експерти с финансовата подкрепа на USAID. Извършените анализи и оценки на българското биологично разнообразие в Стратегията по отношение на ендемизъм, реликтност, структура на хабитатите, поставят малка България на трето място в Европа след Испания и Франция. Многобройни са факторите способствали за „оцеляването“ на природата в България. Все пак заслужава да бъдат споменати поне три от тях:

- Биогеографски. Южните части на страната заемат уникално биогеографско разположение. Тук се сблъскват три биогеографски субрегиона – континентален, средиземноморски и иранотурански (прикаспийски).
- Политически. Южната граница на България беше част от европейската „желязна завеса“ до 1989 г. Това определяше от двете страни на границата големи слабо населени буферни зони с ограничен достъп и занижена индустриализация.
- Голяма част от Южна България е силно пресечена и планинска, което е способствало за оцеляването на видове и хабитати.

След 1989 г. новият път към Европа на страната беше очертан. Въпросът, който си задаваше природозащитната общност на страната беше колко дълъг ще бъде този път – 10 или 20 години и какви „жертви“ ще бъдат дадени? Колко видове и хабитати с европейско значение ще изчезнат до получаването на паневропейска защита - съвременно природозащитно законодателство и адекватни институции за неговото изпълнение. За съжаление сега – 14 години по-късно, списъкът на жертвите е дълъг и тъжен. Приблизително 15 % от българските гори бяха безвъзвратно унищожени. Видове и хабитати с европейско консервационно значение значително съкратиха ареалите си, а някои бяха почти напълно унищожени. Ще дадем само един пример: в басейна на р. Марица (най-голямата река в Южна България) на площ от 10 000 км^2, през периода 1992 - 2000 г. бяха унищожени 70 % от равнинните и крайречни гори, сравнени с площта им през 1986 г. Тези съобщества през 1986 г. се обитаваха от 1100 колониално гнездящи двойки редки за Европа видове птици – малка бяла чапла, нощна чапла, гривеста чапла и малък корморан. През 2001 г. числеността на тези птици спадна до 300 гнездящи двойки.

Многобройни и взаимосвързани са причините за масовата деградация и унищожаване на хабитати и видове. Крайната бедност, принуди много безработни да се насочат към природните ресурси за осигуряване на важни нужди като отопление и храна. Липсата на адекватно природозащитно законодателство и структури не бяха най-големия проблем за възпиране, а предимно ниската култура на национални и местни власти, които си „затваряха очите“ пред масовото изсичане на гори, като смятаха, че това е начин за омекотяване на социалното напрежение.

Действаща и сериозна заплаха в последните години за биологичното разнообразие беше и протичащата реституция на земеделски земи и гори. (През 1996 г. започна възстановяването на собствеността на горите отнети от тоталитарния режим през 1950 г. За съжаление новите собственици на гори, повечето от които са с тежко материално състояние нямат необходимата култура за тяхното стопанисване и разчитат на възстановените гори като на начин за бързо забогатяване.) По мнението на някои експерти, през периода 1990 - 2002 г. бяха нанесени загуби на природни ресурси и биологично разнообразие сравними с последните 50 години на миналия век. Докладът представлява опит за анализ на проблемите, породени от несъвършенствата на нормативната база и недостатъчното развитие на институциите в областта на

биологичното и ландшафтно разнообразие. Направена е и кратка оценка на състоянието на капацитетите на тази област и до каква степен те могат да осъществят реформата в природозащитната политика.

II. ИЗБРАНИ ПОДХОДИ. МЕТОДОЛОГИЯ

Анализите, оценките и препоръките са изработени на базата на три водещи направления:

1. Оценка на състоянието на консервационните инструменти.

1.1. Състояние на процеса на хармонизация на вътрешното консервационно законодателство и изпълнението на международните задължения (ратификация и изпълнение на пакета от международни конвенции в областта на биологичното и ландшафтно разнообразие).

1.2. Оценка на наличността и качеството на политическите документи в областта на биологичното и ландшафтно разнообразие. Фокусът е поставен върху изпълнението на Общоевропейската стратегия за биологично и ландшафтно разнообразие и Националната стратегия за опазване на биологично разнообразие (НСОБР).

Анализите и препоръките са изготвени върху пълния комплект консервационни инструменти, разделени на три групи:

· 19 български нормативни акта;
· 8 международни конвенции;
· 8 политически документа (стратегии и декларации)

2. Оценка на процеса на междусекторна интеграция.

Оценка на процеса на интеграция на нормативната база в областта на биологичното разнообразие в ресурсните и междуотраслови планове и политика със специален фокус на:

· Преглед на проекта „Национален план за икономическо развитие“ като модел за междусекторна интеграция.

· Преглед на 4 областни и 10 общински планове за развитие за района на Южна България.

3. Оценка на състоянието на капацитетите, структурите и системата на вземане на решения в областта на биологичното и ландшафтно разнообразие.

Направен е анализ както върху състоянието на националните и регионални капацитети, така и върху системата за вземане на решения (институции, субординация и отговорности).

Методология. Извършени са оценки, анализи и интервюта от експертите на Зелени Балкани. Анкетите се базират на оригинална методика за стратегическа оценка на околната среда, разработена от Института за устойчиво развитие – Мишколц, Унгария, предоставена от CEEWEB.

Оценка на състоянието на капацитетите и системата на вземане на решения е извършена на базата на анкета, изработена от Зелени Балкани.

III. РЕЗУЛТАТИ И ИЗВОДИ

1. Оценка на реформата в природозащитното законодателство.

Процесът на хармонизация на българското природозащитно законодателство започва с ратификацията на международните конвенции в областта на биологичното разнообразие. През периода 1990 – 1997 г. е ратифициран целият пакет от конвенции. Ключово значение за българската природозащита има чл. 5, ал. 4 от новата Конституция на България (1990 г.), според който „Международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат“.

Очакваният стимул за реформата в природозащитното законодателство от изработената сравнително рано (1993 – 1994 г.) Национална стратегия за биологичното разнообразие не се оправда. Документът остана на книга и дори пет години по-късно Министерски съвет не намери време да го утвърди. Надежди се възлагаха и на Министерската конференция „Околна среда за Европа“, състояла се в София през октомври 1995 г., когато беше приета Общоевропейска стратегия за биологичното и ландшафтно разнообразие (ОЕСБЛР). За съжаление ОЕСБЛР не успя да катализира процеса на хармонизация и реформата в природозащитното законодателство.

Въпреки добрата юридическа база, която дава чл. 5 на Конституцията, и наличието на рамкови политически документи (стратегии), до 1997 г. действителната хармонизация, не последва. Причините за това са многобройни. На първо място е подценяването на този проблем от всички Правителства и Парламенти.

Истинският тласък за хармонизация дойде доста покъсно (1997 – 99 г.), когато трябваше да бъдат приети конкретни програми и срокове, изискани от Европейската комисия. За кратко време бяха приети девет закона в областта на околната среда, между които Закон за защитените природни територии и Закон за горите.

Това е безспорен количествен успех на програмата на Правителството и Парламента. За съжаление количествените натрупвания не доведоха до сериозни качествени изменения. Пропастта между високата скорост на законотворчество и въвеждането на нормативите в практиката, както и институционалното им осигуряване продължава да бъде голяма.

Най-големият успех в законотворчеството в областта на консервационната политика и законотворчеството е наскоро приетият Закон за биологичното разнообразие (9 август 2002 г.). Той интегрира задълженията от няколко международни конвенции (Конвенция за биологичното разнообразие, Сайтес, Бон и др.) и най-вече Директивата за хабитатите на Европейския съюз (92/43). С приемането на този Закон може да се смята, че основната част от хармонизацията в областта на консервационната политика е завършена. През септември 2002 г. стартира и процесът за изработването на подзаконови документи за прилагането на Закона за биологичното разнообразие и най-вече за осъществяване на европейската програма „Натура 2000“ в България. Закона постулира защитата на всички територии с високо консервационно значение, като критериите за избор са напълно съобразени със списъците и приложенията на Директивата на Европейския съюз за хабитатите 92/43 и Директивата за птиците 79/409/ЕИО.

Качеството на хармонизация в ресурсното законодателство е по-ниско (Закон за горите, Закон за лова, Закон за лечебните растения). В този сектор преговорите вървят значително по-трудно, тъй като се засягат интереси на сериозни ресурсни агенции, които защитават своята теза с понякога основателния предтекст за тежко-

то икономическо и финансово състояние на страната. Въпреки, че гореизброените ресурсните закони са нови (приети през периода 1996 – 2002 г.), в тях има множество на пръв поглед дребни недостатъци, които бяха допуснати поради засягане на икономически интереси. Например в Закона за горите, това са текстове за защита на алувиалните, крайречни и равнинни горски съобщества – изискване, въведено както от Директива 92/43, така и от Общоевропейската стратегия за биологичното и ландшафтно разнообразие.

2. Оценка на процеса на междусекторна интеграция.

Междусекторната интеграция е задължителна. Юридически основания за това:

· Чл. 5 на Българската конституция

· Чл. 6, ал. б от Конвенцията за биологичното разнообразие

Изискване за междусекторна интеграция се съдържа и в Общоевропейската стратегия за опазване на биологичното и ландшафтно разнообразие (Тематично действие 2) и Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие (НСОБР). Обект на оценка беше целия ход на процеса, на базата на проведени интервюта и анкети. Прегледани бяха различни по своята йерархия секторни планове в областта на земеделието, строителството и местното регионално развитие. С пренебрежимо малки изключения може да се каже, че елементи на междусекторна интеграция не бяха открити. Прегледаните документи не само нямат интегриращи текстове, но и никъде не споменават имената дори на ратифицираните в България конвенции за биологичното разнообразие, ОЕСБЛР и дори Българската стратегия за опазване на биологичното разнообразие. Специално внимание беше обърнато на националния документ, наречен „Национален план за икономическо развитие".

Документът беше подложен на оценка според теста на методиката за стратегическа оценка на околната среда, разработена от Унгарския институт за устойчиво развитие. За съжаление обемът на доклада не позволява аргументирано да се представят резултатите. Оценката е направена в три категории: ситуационен анализ; екологична осведоменост и отношение на плана към проблемите на биологичното разнообразие. И в трите сектора българският план получава изключително ниски точки. Според този резултат методиката препоръчва повторно планиране.

Още по-тежка е ситуацията по отношение на междусекторната интеграция при оценените 4 областни и 10 общински плана. В голяма част от тях дори не се и споменават ключовите консервационни инструменти и няма никаква следа от междусекторна интеграция.

Малко изключение от правилото е регионалния документ, наречен „Стратегия за опазване и възстановяване на заливните гори на българските дунавски острови". За съжаление този документ е препоръчителен за горските ресурсни мениджъри и на практика няма голямо национално значение.

3. Оценка на състоянието на капацитетите, структурите и системата на взимане на решения в областта на биологичното и ландшафтно разнообразие.

Развитието на капацитетите би трябвало да бъде неразделна част от реформата в природозащитната политика. За съжаление в този сектор има значително изоставане, породено от неадекватната правителствена оценка за значимостта на биологичното разнообразие.

Проблемът има две страни – количествена и качествена. По отношение на количествената страна структурите, които отговарят за държавната политика в областта на опазване на биологичното разнообразие са крайно недостатъчни. Числеността състав на тези държавни служители е само 4,5 % от персонала на Министерството на околната среда и регионалните му структури. Регионалните подразделения на Министерството, така наречените Регионални инспекции по околната среда и водите са с числен състав от 30 до 50 служители. Във всяка една от тези 15 регионални териториални единици има 1 – 2 експерти в областта на биологичното разнообразие, или осреднено за страната, един човек отговаря за територия от 5300 км^2 (без да се смята персонала на защитените територии, които са едва 4,9 % от територията на страната). Възможно ли е един човек да контролира нивото на заплахите на такава територия, да провежда държавната политика по седем международни конвенции и 19 вътрешни нормативни актове, да следи състоянието на защитените територии, да отговаря за разрешителните режими за ползване на определени природни ресурси и още девет други задължения неспоменати тук, но произтичащи от законовите разпоредби и устройствените правилници?

В голяма част от Българските общини (262) в последните пет години започна назначаването на служители, така наречените общински еколози. Зелени Балкани проведоха анкета в 32 общини за оценка на капацитета на тези специалисти по отношение на биологичното и ландшафтно разнообразие. Част от анкетата беше финансово подпомогната от ПРООН - България и Програмата ФАР АКСЕС на Европейския съюз. Бяха зададени 45 въпроса в 4 основни направления: адекватно образование, специализирани знания (консервационен и ресурсен мениджмънт), наличие на опит по темата и умения за партньорска работа. Повече подробности могат да се получат от доклад, собственост на ПРООН и Зелени Балкани.

Резултатите от анкетата показаха крайно незадоволително ниво на квалификация на общинските еколози. Едва 10 % от тях показаха подходящи знания и то на ниско ниво, в областта на биологичното и ландшафтно разнообразие.

За съжаление анкетата констатира, че общинските еколози се занимават предимно с проблемите на градската среда (замърсяване на води и въздух, твърди битови отпадъци, незаконно строителство). Ангажирането им с проблеми на биологичното разнообразие е важен бъдещ резерв за успеха на природозащитната реформа.

IV. ОБОБЩЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ

Тежката икономическа и институционална криза продължаваща в страната през последните 13 години предизвика висока безработица и обедняване на населението, голяма част от което се насочи към нерегламентирано ползване на природните ресурси. Наред с това страната проведе тежки структурни реформи, в това число и голямомащабна реституция на земи и гори. Новите собственици на земи и гори нямаха достатъчен опит за управление на природни ресурси, в следствие на което пострадаха видове и хабитати с европейско

консервационно значение. По експертни оценки са унищожени около 15 % от горите на страната, като най-пострадали са равнинните и крайречни гори.

Неадекватната оценка на стойностите на българската природа от Парламентите и Правителствата през периода 1989 - 97 г. забави реформата в природоконсервационната политика и законодателство. След 1997 г. Правителството на България започна преговори за присъединяване, което оказа сериозен външен стимул за развитие на природозащитното законодателство. За по-малко от четири години в страната бяха приети 9 закона засягащи консервацията и управлението на природните ресурси. Последният и най-значим закон за опазване на българската природа е приетият на 9 август 2002 г. Закон за биологичното разнообразие. С този нормативен акт завърши хармонизацията на природозащитното законодателство с това на европейското. Законът въведе всички европейски директиви в областта на биологичното и ландшафтно разнообразие. За съжаление, напредъкът в законодателната реформа не съответства на развитието на структурите и институциите в страната. На този етап страната не разполага с адекватни структури за опазване на природата и природните ресурси. Не е извършена и необходимата от международните ангажименти междусекторна интеграция (Конвенция за биологичното разнообразие и Общоевропейска стратегия за опазване на биологичното и ландшафтно разнообразие). Въпреки наличието на добри закони и добра национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие, ако те не бъдат интегрирани в Националния план за развитие и регионални стратегии, планове и програми ефектът от реформата ще бъде много слаб.

Българската природозащитна общност, НПО и независими експерти настояват за спешно провеждане на институционална и структурна реформа в областта на управлението и опазването на биологичното разнообразие. За това е необходимо на ниво Министерски съвет и Парламентарна комисия по околна среда да се направи адекватна оценка на стойностите и значението на българската природа като най-голямото национално богатство. Тази оценка би трябвало да доведе до промяна на природозащитната политика в следните направления:

· Повишаване на капацитета и възможността за вземане на управленски решения на Националната служба за защита на природата. Шефът на Националната служба трябва да получи статут равен на Зам. министър на околната среда. Регионалните поделения на службата трябва да увеличат значително своя числен състав.

· Адекватно отношение на държавния бюджет към проблемите на природната консервация. Бюджетът трябва да поеме своята отговорност, както за развитие на структурите на Националната служба, така и за структурите на Министерство на земеделието и горите, отговарящи за горите и природните ресурси.

· Българското правителство трябва да разработи стратегия за междусекторна интеграция на консервационните инструменти (международни конвенции, Общоевропейската стратегия за биологичното и ландшафтното разнообразие и Националната стратегия по опазване на биологичното и ландшафтно разнообразие) в Националния план за развитие, секторните и регионални планове и програми.

· Българското правителство съвместно с Националното сдружение на Общините трябва да изработи различни по структура и йерархия квалификационни програми за развитие и обучение в областта на консервационния и ресурсен мениджмънт. Без адекватно развитие на капацитетите не би могла да бъде извършена реформата в природоконсервационната политика.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Агенция за икономическо развитие анализи и прогнози, 2003. Национален план за икономическо развитие на Република България за периода 2000 - 2006 г. (проект).
2. Министерство на околната среда и водите, 2000. Национален план за опазване на биологичното разнообразие. София.
3. ПРООН, 2000. България 2000. Доклад за човешкото развитие. Мозайка на общините. София.
4. Biodiversity Support Program. 1994. Conserving Biological Diversity in Bulgaria: The National Biological Diversity Conservation Strategy. Washington, D.C.: Biodiversity Support Program c/o World Wildlife Fund.
5. Hristo Nikolov, 2002. Naturschutz in den Kinderschuhen.Ost-West-Gegeninformationen. Vierteljahresschrift Nr. 3 /2002 Dez. 2002, 14.Jg.
6. Gyulai, I. „Strategic Environmental Assessment methodology“, Ecological Institute for Sustainable Development, Miskolc, Hungary
7. Регионални стратегии и планове за развитие:

· Областни планове за регионално развитие на Хасковска , Пазарджишка, Смолянска области.

· Стратегия за регионално развитие на област Кърджали

· Стратегии за развитие на общините Чепеларе, Маджарово, Ардино, Момчилград, Баните, Батак, Кирково и Асеновград

· Стратегия на община Чепеларе за развитие на туризма

· Стратегия за икономическо стабилизиране на община Брацигово

· Актуализация на програмата за управление на отпадъците в община Неделино

· Наредба № 1 на община Неделино

8. Зелени Балкани, 1998. Сборник международни конвенции за опазване на биологичното разнообразие.
9. Николов, Хр. 2002. Проблеми на управлението и развитието, породени от недостатъчното развитие и квалификация на капацитетите в Сборник доклади: „Проучване на съществуващите закони и политики, подходящи за планиране и управление на „ландшафтен подход“ в Западни и Източни Родопи.“
10. Николов, Хр., Т. Белев, 2000. Програма България – 2001 – VII. Съхраняване на българската природа – на средата между желанията и възможностите. Доклад в сборник Анализ на правителствената програма България 2001 г.
11. Council of Europe, UNEP, European Centre for Nature Conservation, 1996, The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy.

Съобщение за добруджански хомяк (*Mesocricetus newtoni* Nehrig) (Mammalia: Cricetidae) от Южна България

Автори: Дилян Георгиев, Градимир Градев

Mesocricetus newtoni Nehrig е ендемичен вид за степните райони около долното течение на река Дунав (Попов, 1993). Този вид е съобщен за България главно от райони в северната част на страната: около Силистра, Балчик, Нови пазар, Плевен, Каспичан, Русе, Никопол, Оряхово (Ковачев, 1935), Генерал Тошево, Сенокос, Змеево (Толбухинско), Изгрев (Симеонов, 1978). Видът е съобщен и от южна България: около София и Казанлък, но Марков (1960) предполага, че отделни екземпляри са транспортирани чрез зърнен материал. В късния плеистоцен, когато на територията на България са доминирали терени, заети главно от степни растителни съобщества, добруджанския хомяк е имал широко разпространение. Този факт е потвърден от установяването на вида в пещерни отложения от този период в пещерите Темната дупка, Мечата дупка и Бачо Киро (Попов, 1984, 1985; Popov, 1986).

На 13.05.2003 г. са събрани погадки от кукумявка (*Athene noctua* Scopoli, 1769) от района на Айтоска планина. Материалът е събран от селскостопански постройки в село Пещерско, разположено северно от град Айтос. Сред костни остатъци от *Talpa europaea*, *Apodemus sylvaticus – flavicollis*, *Mus sp.*, *Rattus sp. juv.* и *Microtus arvalis - rossieae-meridionalis*, са регистрирани два фрагмента от долна челюст, принадлежащи на един екземпляр добруджански хомяк. Поради факта, че кукумявката е постоянен вид, с неголяма ловна територия (Cramp, 1985), и че погадките са събрани през гнездовия период, ние предполагаме, че добруджанския хомяк е уловен в околностите на село Пещерско.

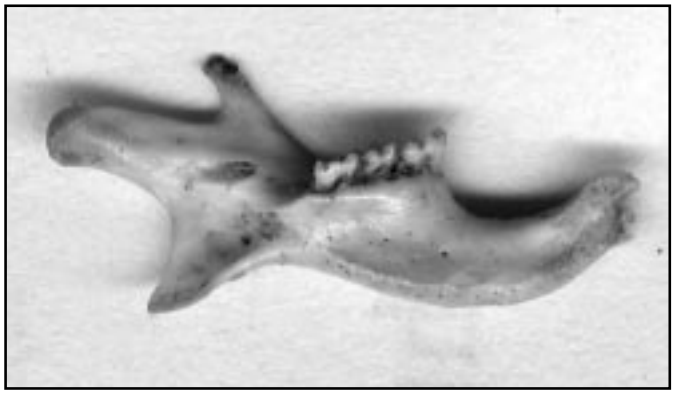

При условие, че в района на Айтоска планина съществува стабилна популация на добруджански хомяк, е нужно да се проведат специални проучвания за установяване произхода на вида на тази територия, както и да се извършат дейности, подпомагащи неговото съхраняване.

Относно коментираното находище е предадено съобщение за печат в Acta Zoologica Bulgarica.

Отчет върху изследването на хранителния спектър на горската ушата сова (*Asio otus* L.) в района на Стара Загора

Автор: Павлин Желев

До настоящия момент няма данни за хранителния спектър на горската ушата сова (*Asio otus*) в района на Стара Загора. В тази връзка през зимния период (2002/2003) са събрани и анализирани 257 погадки, както и костен материл от зимуващи птици. Материалът е събран от денувката, намираща се на 15 кедрови дървета (*Cupressuss sp.*) до ресторант „Лебеда“, с помощта на екип от Зелени Балкани (Любомир Янков, Николай Арабаджиев, Георги Диловски). Хранителните компоненти са определени със съдействието на Дилян Георгиев.

Установени са костни остатъци от четири хранителни компонента:

Microtus sp. – 280 бр. (79%)
Mus sp. – 45 бр. (12,7%)
Apodemus sp. – 19 бр. (5,4%)
Aves sp. – 10 бр. (2,5%)

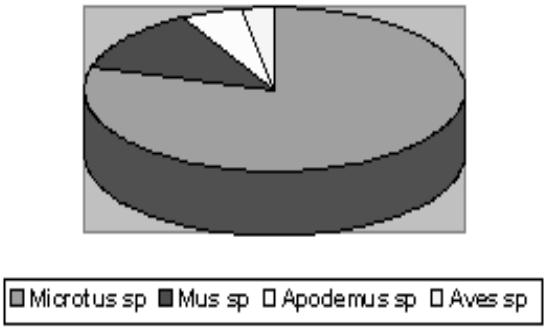

От диаграмата се вижда, че в храната на горската ушата сова доминират полевките (*Microtus sp.*), което показва че ловуват предимно в открити пространства. Този факт е типичен за вида (Симеонов, 1988). Ниското разнообразие на компоненти е характерно за храната на хищните птици през зимния период.

Представеният отчет е междинен, като продължават изследвания върху хранителния спектър на вида, през различните сезони.

Преглед на законодателството

Поради динамичните промени в законодателството ни, предлагаме на Вашето внимание нова рубрика, в която ще се опитваме да Ви запознаваме с приемането на нови и изменението на съществуващите нормативните актове, касаещи природозащитата и гражданската активност.

Приет е Законът за управление на отпадъците

По материали на БлуЛинк www.bluelink.net

Законът за управление на отпадъците (ЗУО) регламентира общите изисквания за опазване на околната среда и човешкото здраве във връзка с образуването, съхраняването, събирането, транспортирането, преработването и обезвреждането на отпадъци. Законът урежда екологосъобразното управление на отпадъците като съвкупност от права, задължения, решения, действия и дейности, свързани с образуването и третирането им, както и различните форми на контрол. Въвеждат се дефиниции за „отпадък“, „причинител на отпадъци“, „притежател на отпадъци“ и за операциите „обезвреждане“ и „оползотворяване“. ЗУО е Обнародван, ДВ, бр. 86 от 30.09.2003 г. и в интернет h*ttp://www.mi.government.bg/norm/laws.html?id=85781.*

Орхуската конвенция е ратифицирана

По материали на БлуЛинк

На 02.10.2003 г. Народното събрание ратифицира Конвенция за достъп до информация, участието на обществеността в процеса на вземане на решения и достъп до правосъдие по въпроси на околната среда. Нейната цел е гражданите, неправителствените организации и обществеността да могат да играят по-съществена роля при формирането и осъществяването на политиката за опазване на околната среда, както и гражданите да бъдат своевременно и по-пълно информирани за качеството на жизнената среда, която ги заобикаля. Ефективното прилагане на конвенцията в България трябва да доведе до по-пълно отчитане на екологичните съображения при разработването и изпълнението на секторните политики, стратегии, планове за действие, програми и проекти, в контекста на устойчивото развитие и защитата и подобряването на околната среда. Конвенцията е достъпна на сайта на МОСВ *http://www.moew.government.bg/aarhus/index.html* .

Интересни въпроси могат да бъдат поставени относно съотнасянето и прилагането на нормите на Конституцията на Република България, регламентиращи правото на достъп до информация, Орхуската конвенция, Закона за достъп до обществена информация и Закона за опазване на околната среда. Ще очакваме разрешенията, които ще възприеме съдебната практика. Полезен интернет адрес е този на Фондация „Достъп до информация“, където може да намерите подробни указания за възможностите за достъп до информация – *www.aip-bg.org.*

Актуално състояние на някои природозащитни закони:

Закон за горите – обнародван, ДВ, бр. 125 от 29 декември 1997 г., изм., бр. 79 от 10 юли 1998 г., бр. 133 от 11 ноември 1998 г., бр. 26 от 23 март 1999 г. (*), бр. 29 от 7 април 2000 г., бр. 78 от 26 септември 2000 г., бр. 77 от 9 август 2002 г., бр. 79 от 16 август 2002 г., бр. 99 от 22 октомври 2002 г., бр. 16 от 18 февруари 2003 г.

Закон за водите – обнародван, ДВ, бр. 67 от 27 юли 1999 г.,в сила от 28 януари 2000 г., изм., бр. 81 от 6 октомври 2000 г., в сила от 6 октомври 2000 г.,бр. 34 от 6 април 2001 г., бр. 41 от 24 април 2001 г., бр. 108 от 14 декември 2001 г., бр. 47 от 10 май 2002 г., в сила от 12 юни 2002 г., бр. 74 от 30 юли 2002 г., бр. 91 от 25 септември 2002 г., в сила от 1 януари 2003 г., бр. 42 от 9 май 2003 г., бр. 69 от 5 август 2003 г., бр. 84 от 23 септември 2003 г.

Закон за биологичното разнообразие – обнародван, ДВ, бр. 77 от 9 август 2002 г.

Закон за защита на растенията – обнародван, ДВ, бр. 91 от 10 октомври 1997 г., изм., бр. 90 от 15 октомври 1999 г., бр. 96 от 9 ноември 2001 г.

Закон за защитените територии – обнародван, ДВ, бр. 133 от 11 ноември 1998 г., изм., бр. 98 от 12 ноември 1999 г., в сила от 2 ноември 1999 г. (*), бр. 28 от 4 април 2000 г., бр. 48 от 13 юни 2000 г., бр. 78 от 26 септември 2000 г., бр. 23 от 1 март 2002 г., бр. 77 от 9 август 2002 г., бр. 91 от 25 септември 2002 г., в сила от 1 януари 2003 г.

Закон за лечебните растения – обнародван, ДВ, бр. 29 от 7 април 2000 г., изм., бр. 23 от 1 март 2002 г., бр. 91 от 25 септември 2002 г., в сила от 1 януари 2003 г.

Закон за концесиите – обнародван, ДВ, бр. 92 от 17 октомври 1995 г., бр. 16 от 23 февруари 1996 г. – Решение № 2 на Конституционния съд от 1996 г., изм., бр. 44 от 21 май 1996 г., в сила от 1 юни 1996 г., бр. 61 от 1 август 1997 г., бр. 123 от 22 декември 1997 г., бр. 93 от 11 август 1998 г., бр. 23 от 12 март 1999 г., бр. 56 от 22 юни 1999 г., бр. 64 от 16 юли 1999 г. (*), бр. 67 от 27 юли 1999 г., в сила от 28 януари 2000 г., бр. 12 от 11 февруари 2000 г., бр. 64 от 4 август 2000 г., в сила от 1 август 2000 г., бр. 97 от 28 ноември 2000 г., в сила от 1 януари 2002 г., бр. 28 от 19 март 2002 г., бр. 63 от 28 юни 2002 г.

Закон за опазване на околната среда – обнародван, ДВ, бр. 91 от 25 септември 2002 г., попр., бр. 98 от 18 октомври 2002 г., изм.,бр. 86 от 30 септември 2003 г.

Закон за достъп до обществена информация – обнародван, ДВ, бр. 55 от 7 юли 2000 г., изм., бр. 1 от 4 януари 2002 г., в сила от 1 януари 2002 г., бр. 45 от 30 април 2002 г.

Закон за събранията, митингите и манифестациите – обнародван, ДВ, бр. 10 от 2 февруари 1990 г., изм., бр. 11 от 29 януари 1998 г.

Закон за юридическите лица с нестопанска цел – обнародван, ДВ, бр. 81 от 6 октомври 2000 г.,в сила от 1 януари 2001 г., изм., бр. 41 от 24 април 2001 г., бр. 98 от 16 ноември 2001 г.,в сила от 1 януари 2001 г., бр. 25 от 8 март 2002 г., бр. 120 от 29 декември 2002 г.

Да спасим Кресненското дефиле!*

Идеите за изграждане на автомагистрала, свързваща София с гръцката столица съществуват отдавна. Практическото изпълнение на проектите за конструкцията на автомагистрала София – Кулата (АМ „Струма“) започва с решенията на Пан-Европейската среща на транспортните министри (Крит, 1994 и Хелзинки, 1997). В тази връзка през 1998 – 1999 г., ЕС, чрез своята програма ФАР - Трансгранично сътрудничество и ЕИБ финансират проучвания и планове за магистралата (вкл. доклада ОВОС) за територията на България. Българското правителство предвижда прокарването на транспортната отсечка, част от транс-европейския пътен коридор № 4, през гр. Кресна и Кресненското дефиле. Ето откъде започват и проблемите...

Кресненското дефиле е разположено по поречието на р. Струма, където в продължение на 18 км, реката се врязва между Пирин и Малашевската планина, формирайки уникален биотоп. Тук минава границата между средиземноморски и континентален тип климат, поради което в района се среща неповторимо съчетание от животински и растителни видове и съобщества. Много от тях са включени в Червената книга на България, Европейски конвенции за защита на природното наследство и са под протекцията на българския Закон за биоразнообразието. Дефилето има световно значение за опазването на горите от дървовидна хвойна и източен чинар, обявено е за CORINE място по Бернската конвенция, част от него е включена в списъка на орнитологично важните места на Birdlife International, а 5% е защитена в резерват „Тисата“ и неговите буерни зони. Предстои включването на дефилето в списъка на европейската природозащитна мрежа НАТУРА 2000 при присъединяването ни в ЕС. То е изключително важен биологичен коридор за миграция на едри бозайници между планините на Балканския полуостров, както и миграционен път на птиците, описан още от Аристотел.

В момента през Кресна и Кресненското дефиле преминава международен път София – Атина. При ширината от 9 м, той убива средно по 70 гръбначни животни дневно, между които редки и застрашени видове – видра, ивичест смок, змия-червейница и много други. Проектът предвижда изграждането на автомагистрала по същото трасе, чиято ширина е 25 – 29 м. Тя ще представлява непреодолима бариера за миграцията на дребни и едри бозайници, както и всички видове влечуги, ще попречи на свободното размножаване на местните видове, и в крайна сметка ще доведе до изчезването на популациите им в района. Строежът на магистралата ще бъде съпътстван от неминуеми и изключително негативни последици, както за биоразнообразието на Кресненското дефиле, така и за местните жители: пряко унищожаване на местообитанията при изграждането на магистралата, убиване на животни и прекъсване на естествените им миграционни пътища, замърсяване на най-плодородните обработваеми площи по поречието на реката, шум, унищожаване на възможностите за развитие на селски, познавателен и екотуризъм в района, нарушаване режима на резерват „Тисата“. Магистралата ще представлява пряка опасност за здравето и живота на стотици жители на градовете Кресна и Крупник, както и на много села, тъй като минава едва на 200 – 550 м от жилища, училище, административни и селскостопански сгради и затруднява придвижването до обработваемите площи.

Но не всичко е загубено! Още през 1997 г., когато проектът за изграждането на магистралата бе в съвсем ранен етап, в защита на уникалното биологично разнообразие на Кресненското дефиле се обявиха неправителствените организации. На годишната среща на българските природозащитни НПО (София, 2000), повече от 160 НПО гласуваха Декларация в подкрепа защитата на Кресненското дефиле. До момента част от предприетите действия са изпращането на писма и петиции до национални власти и международни институции, постоянна кореспонденция със заинтересуваните институции, срещи с местните власти и жители, внасяне в МОСВ на предложение за ЗТ, изготвяне на уеб-сайт, пресконференции и информации за медиите.

През 2001 г., българските природозащитни организации потърсиха помощта на независими инжинери (Волтан Консулт), които разработиха алтернативен вариант извън дефилето. Проектираното трасе минава на около 5 км източно от пролома и 2 км от града, на заравненост на склона на Пирин с надм. височина 500 – 600 м. Изграждането предвижда магистралата да преминава по тунели и виадукти, които позволяват миграцията и естественото движение на всички диви животни, удължавайки трасето на автомагистралата едва с 1 – 2 км. Допълнително предимство на проекта е, че типичните средиземноморски видове, които значително повишават консервационната стойност на дефилето не се срещат на тази надморска височина, а концентрацията на растения, животни и селскостопански земи е значително по-малка. Замърсяването с шум и изгорели газове в населените места и уникалните местообитания значително ще намалее и ще бъде сведено до минимум. Засегнати от проекта ще са само няколко малки села, с общо население около 100 души, което ще позволи развитието на селски и еко-туризъм в останалите, „пощадени“ населени места. Изграждането на магистралата извън дефилето и града ще спаси природата и ще превърне съществуващия в момента път в туристически.

Всеки може да се включи в кампанията за защита на Кресненското дефиле, като изпрати e-mail или факс до Европейската комисия и Българското правителство, разпространи информацията за проблема, сложи банер на кампанията на сайта си или се включи в подписката в подкрепа на алтернативния проект.

Да докажем, че сме достойни и дорасли за нашето уникално и неповторимо природно наследство, да спасим Кресненското дефиле! Заедно!

** По материали от www.kresna.org*

Драстични нарушения на разпорежданията на МОСВ за ски-пистите в Пирин *

Новите ски-писти и съоръжения в района на Бъндеришка поляна, намиращи се на територията на Национален парк „Пирин“ са в нарушение на законовите наредби. Това са констатирали природозащитници, които заедно с телевизионен оператор на 17.06.2003 г. се качват до мястото, за да проследят развитието на започналото строителство.

Според доклада по Оценка за въздействие върху околната среда (ОВОС) за проекта за ски-писта и лифт Бъндеришка поляна – вр. Тодорка от 2002 г. ширината на пистите не трябва да бъде повече от 30 м. Позволената ширина на просеката за лифт е не повече от 9 м от долна до междинна станция. В момента ширината на пистата и просеката за лифта вече надвишават над 3 пъти официално разрешените от Министерството на околната среда и водите (МОСВ). В района на туристическия маршрут до хижа Бъндерица е установена ширина около 140 м. Съгласно същото официално разрешение, на територията на пистата и просеката за лифта се забраняват значителни земно-изкопно насипни работи с изключение на площадките и стълбовете на лифтовете. Въпреки това няколко булдозера изриват просеките, засипвайки пътя за Бъндерица с камъни и пръст като блокират и движението по пътя. Констатирани са значителни изкопно-насипни дейности с тежка техника, които обхващат площ от около 2500 м^2. Дълбочината на изкопите и насипите надхвърля 3 – 4 м, а следствие от сечите и изкопните работи вече е започнала интензивна ерозия на големи площи. Никой не е обърнал внимание на факта, че съгласно т. 10 на същото разрешение, изграждането на пистата трябва да се извършва предимно по ръчен начин и само по изключение може да се ползва малогабаритна техника. Голямата изненада е, че на Бъндеришка поляна се е появило и изкуствено езеро. Съгласно решение 57/13 – 2000 г. на МОСВ, в района се забранява застрояването с изключение на трите станции, обслужващи лифтовите съоръжения. На практика се оказва, че в района на Бъндеришка поляна извън вече построените лифтови станции, са извършени изкопно-насипни дейности на площи надхвърлящи 2 ха. Те вече са предизвикали сериозна ерозия на терена. Водата се отвежда до незаконно построеното изкуствено езеро. Констатирани са и бракониерски сечи, прореждащи гората в непосредствена близост до трасето на пистата. Според природозащитниците остават много въпроси без отговори: какво следва, кой носи отговорността и дали ще имаме смелостта да наречем Пирин „Национален парк“?

* *Снимки и пълният текст на статията можете да намерите на http://www.bluelink.net/savepirin*

Общи събрания на Зелени Балкани в Пловдив и Стара Загора

Федерация на природозащитни сдружения „Зелени Балкани“ обединява е с нестопанска цел (СНЦ) „Зелени Балкани“ със седалище гр. Пловдив и СНЦ „Зелени Балкани – Стара Загора“, както и неформални клонове и групи от хора в над 25 населени места. Двете юридически лица са регистрирани по Закона за лицата и семейството – в Окръжен съд Пловдив през 1990 г., а в Стара Загора през 1994 г. През 2000 г. двете сдружения с нестопанска цел са преregистрирани по новия закон, уреждащ тази материя (Закона за юридическите лица с нестопанска цел) като работещи в обществена полза и са вписани в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел към Министерството на правосъдието. Регистърът е публичен, като всеки може да иска справка или извлечение относно информацията, която подлежи на обявяване. За справки *http://www.mjeli.government.bg/registerngo/*.

На 16 и 17 август 2003 г. се състояха общите събрания на СНЦ „Зелени Балкани“ и СНЦ „Зелени Балкани – Стара Загора“. Общите събрания приеха отчетите за финансите и дейността на сдруженията за 2002 г.

Тъй като 3-годишният мандат на Управителния съвет на „Зелени Балкани – Стара Загора“ изтече, беше избран нов Управителен съвет в състав: Ивелин Иванов – Председател, Константин Дичев и Ивайло Клисуров – членове.

Проект "Разследване на корупция в администра тивната система на го рите"

***“Гората е най-значимия възобновим ресурс на България и е от решаващо значение за нейния просперитет. Хората, които злоупотребяват с него, всъщност крадат от децата си”,* смятат авторите на проекта.**

Целта на проекта на Зелени Балкани, финансиран от Програмата на USAID „Инициатива Отворено управление“, управлявана от DPK Consulting, е да подпомогне всички, които искат да се възпротивят на унищожаването на горите чрез изпращане на сигнали до прокуратурата и горската администрация. Дейностите по проекта включват проследяване движението на сигнала, граждански и обществен контрол върху дейността на отговорните институции, изнасяне на информацията в интернет на страницата на Зелени Балкани, на пресконференции и други обществени форуми. Проектът е с продължителност 1 година и стартира през септември 2003 г.

Като част от дейностите по проекта на 4 ноември в НДК ще се състои пресконференция, на която ще бъдат изнесени данни за:

- некоректни приватизационни сделки на горски ЕАД-та, ощетили държавата за над 150 000 000 лв;
- източване на горски ЕАД - та от конкурентни частни фирми;
- незаконна реституция в горския сектор, причинила загуби на държавата в особено големи размери;
- използване на съществуващия до 2001 г. фонд „Гори“, като касичка за лично облагодетелстване на управляващите;
- бракониерски сечи в резултат от действието, или бездействието на административни органи в системата на горите.

Вече са осъществени и първите проверки по проекта на територията на Западни Родопи за незаконни сечи.

Очакваме Вашите сигнали за нарушения в горите на телефоните на Зелени Балкани: 032 62 69 77; 032 62 69 15, както и на тел. 048 78 26 59 – Константин Дичев.

Център за рехабилитация и размножаване на редки видове – Стара Загора

Осиновете ни!!!

Здравейте! Пак съм аз - вашият любимец Грую.

Миналия път ви разказах за нашата инициатива за осиновяване на диви животни, попаднали в Центъра за рехабилитация и размножаване на редки видове (ЦРРРВ) – Стара Загора. А днес имам честта да Ви представя първите четирима красавци, които ще имате възможността да осиновите:

Първо Ви представяме един много рядък за България вид от „рода“ на лебедите или по-точно, Тундров лебед (*Cygnus columbianus*). Тази дама е имала лошия късмет да стане жертва на бракониери край река Марица и в момента живее с няколко съчми в тялото си. В действителност това би могло да не и създава големи проблеми, но част от оловото се намира в гръдната мускулатура, което не й позволява да лети на дълги разстояния. Така вече година и половина тя е част от нашето злочесто семейство.

Месечна осиновителска такса: 7 лв.
Годишна осиновителска такса: 87 лв.

Следва една прекрасна госпожица – Белоглава лешоядка (*Gyps fulvus*). Тя пристигна тук със счупен по време на буря крак и въпреки сложната операция, която й бе направена и всеотдайните грижи, тя не успя да се възстанови напълно, за да бъде пусната на свобода.

Месечна осиновителска такса: 29 лв.
Годишна осиновителска такса: 351 лв.

А сега Ви представяме една прекрасна двойка бухали (*Bubo bubo*). Те са тук най-отдавна – от януари 2001 г. и са предоставени от Зоопарк - София. От две години насам те са нашата гордост, защото през 2002 и 2003 г. те отгледаха поколение – общо 5 малки, които по-късно бяха пуснати на свобода. А именно това е смисъла на живота за нас, животните осъдени от съдбата да живеем в неволя – да спомогнем за оцеляването на видовете си в дивата природа.

Месечна осиновителска такса на двойката: 58 лв.
Годишна осиновителска такса: 402 лв.

Четвъртият и последен пациент на Центъра, който Ви представяме, е един внушителен представител на птичия род: Царският орел (*Aquila heliaca*). Той е сред нас от месец май 2001 г. Конфискуван е от РИОСВ-Благоевград, след като е отглеждан неправомерно в частен дом.

Месечна осиновителска такса: 29 лв.
Годишна осиновителска такса: 351 лв.

Надявам се, че сме Ви заинтригували. Ако наистина е така, можете да ни потърсите. А ако още не сте си избрали някой от пациентите, то не пропускайте следващия брой, където ще поместим още информация за осиновяването.

За допълнителна информация, можете да се обръщате към Центъра в Стара Загора на телефони 042/607741 и 042/22401 или интернет адрес *www.greenbalkans.org*

Строеж на волиера в ЦРРРВ – Стара Загора

От 18 до 24 август в ЦРРРВ – Стара Загора се състоя работна ваканция за строеж на волиера за отглеждане на грабливи птици. В работата участваха близо 20 доброволци от цялата страна. По време на бригадата се изкопаха каналите, положи се арматура, направи се кофражът и се изля бетонът за основите на новата конструкция. Тя е предоставена през 1996 г. от Техникума по ветеринарна медицина. Конструкцията е с площ 480 м^2 и е висока 6 м. Основното и предназначение ще бъде да предостави по-подходящи условия за отглежданите в Центъра лешоядни птици и орли. За целта се предвижда в нея да има 4 големи помещения - две с площ по 140 м^2 и две по-малки, с площ по 100 м^2. Строежът на волиерата започна през 2002 г., като до момента в него са се включили над 100 доброволци на Зелени Балкани и BTCV. Те са положили доброволен труд, равняващ се на 340 човекодни, което е близо половината от стойността на материалите, вложени до сега в строежа на конструкцията. Работата по волиерата продължава през почивните дни, като предстои поставянето на мрежата и изграждането на отделните помещения.

Новата волиера ще предостави условия, необходими за отглеждане на брадати и други лешоядни птици и стартиране на процеса на реинтродукцията им в страната.

Брадатият лешояд – символ на българската природозащита се счита за изчезнал в нашата страна от 1981 г. През 2001 г. по инициатива на Зелени Балкани беше изработен План за действие и Стратегия за възстановяване на гнездовата популция на брадатия лешояд в България. В тях Центъра в Стара Загора се посочва като най-подходящото място за отглеждане и размножаване на брадати лешояди в страната. Предимствата му са свързани с неговото стратегическо географско положение, благоприятния климат и наличието на най-добрите ветеринарни специалисти в страната, които са сътрудници на Центъра. Екипът на ЦРРРВ има дългогодишен опит в рехабилитацията и отглеждането на диви животни, преминал е курс на обучение в Центъра за размножаване на брадати лешояди във Виена, както и в Елинската болница за лечение на диви животни. Самият Център е част от международната мрежа от спасителни центрове – IWRC. Предстои подобряване на неговата структура и оборудване във връзка с изпълнението на функциите му като „спасителен център“ по смисъла на CITES конвенцията. Голямо предимство при бъдещата реинтродукция на птици в природата е и изградената към ЦРРРВ система от доброволни сътрудници в цялата страна.

По време на бригадата за строеж на волиера в Центъра, доброволците имаха възможността да участват във връщането в природата на птици преминали успешен курс на лечение и възстановяване в Центъра. На свобода бяха пуснати 3 ливадни блатаря (*Circus pygargus*) и 13 горски ушати сови (*Asio otus*).

300 вълнисти папагалчета постъпиха в ЦРРРВ

На 20 август в Центъра постъпи сигнал от РВМС-Бургас за 400 конфискувани вълнисти папагалчета. Птиците са били иззети на граничен пункт Малко Търново при опит да бъдат транспортирани незаконно през границата. Папагалчетата са били упоени и поставени в тайници пришити в дрехите на нарушителите. Птиците бяха своевременно транспортирани до Центъра, където бяха пуснати в специално обновена за тях волиера.

Бюлетинът се изготвя от доброволци, като част от дейностите по проект "Мобилизиране на доброволческата активност и привличане на младежи в природозащитни дейности", който се реализира с помощта на Европейската общност, като част от програма "Младеж".

Съдържанието на този проект не отразява задължително позицията на Европейската общност или Националната агенция по програма "Младеж", и по никакъв начин не ги обвързва с отговорност.

ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ greenbalkans.org

Програма МЛАДЕЖ

Издава: Зелени Балкани — Федерация на природозащитни сдружения, © 2003
Пловдив 4000, бул.“Шести Септември“ №160, Тел.: 032/62 69 77; Тел./Факс: 032/635921
E-mail: greenbal@mbox.digsys.bg, www.greenbalkans.org
Стара Загора 6000, ул. „Цар Иван Шишман“ 76; тел. 042 22401; ЦРРРВ – 042 607741;
E-mail: greenbalsz@ mbox.digsys.bg
Редактор: Елена Тилова; Предпечат: ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ

ISSN 1312-1693